

MUTAXASSISLIK FANLARINI O'QITISHDA INNOVATSION VA ILG'OR TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Dotsent, Xalmamatova Lola Amankulovna, talaba Shatmanova Sabina Oybekovna
Toshkent arxitektura-qurilish universiteti, O'zbekiston
E-mail: khalmamatoval@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarning kasbiy faoliyatni tushunishga ijodiy yondashuvini shakllantirishga yordam beradigan faol o'qitish usullariga asoslangan innovatsion ta'lim texnologiyalari muhokama qilinadi, fikrlash mustaqilligini, muayyan vaziyatda maqbul qaror qabul qilish qobiliyatini rivojlantirish. Innovatsion texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari universitet talabalarining mustaqil ishlarini tashkil etish misolida ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: innovatsiya, ta'lim, innovatsion faoliyat, novatsiya, konseptual yondashuv, metod, tadqiqot, instrumental va texnologik bilimlar, kommunikativ qobiliyat.

Аннотация: В данной статье рассматриваются инновационные образовательные технологии, основанные на активных методах обучения, которые помогают формировать у студентов творческий подход к осмыслению профессиональной деятельности, развивают самостоятельность мышления, способность принимать оптимальные решения в конкретной ситуации. Возможности использования инновационных технологий рассматриваются на примере организации самостоятельной работы студентов вуза.

Ключевые слова: Инновации, образование, инновационная деятельность, инновации, концептуальный подход, метод, исследования, инструментальные и технологические знания, коммуникативные способности.

Annotation: This article discusses innovative educational technologies based on active teaching methods that help students to form a creative approach to understanding professional activities, develop independence of thinking, and the ability to make optimal decisions in a specific situation. Possibilities of using innovative technologies are considered in the example of organizing independent work of university students.

Key words: Innovation, education, innovative activity, innovation, conceptual approach, method, research, instrumental and technological knowledge, communication skills.

Bugungi kunda uzluksiz ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalardan samarali foydalanishga nisbatan katta talab qo'yilmoqda. O'zbekiston Respublikasining Ta'lim to'g'risidagi Qonunida ta'kidlanganidek, bugungi kunda jamiyatda yuqori malakali kadrlarni tayyorlashga bo'lgan ehtiyoj mavjud bo'lib, uni qondirish masalasi tobora dolzarflik kasb etayotgan bir vaqtda kafolatlangan ta'lim xizmatlarini tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi. Kafolatlangan, samarali natijaga asoslangan ta'lim tizimigina malakali kadrlarni tayyorlab bera oladi. Shu sababli ayni vaqtda pedagogik texnologiyalarni yanada takomillashtirish, innovatsion xarakterdagi texnologiyalarni yaratish va ularni ta'lim amaliyotida samarali, faol qo'llash talab etilmoqda.

Pedagogik jarayonda qo'llaniladigan innovatsion texnologiyalar o'z mohiyatiga ko'ra shaxsga individual yondashuv masalasini ilgari suradi. Shaxsning individualligiga asoslangan uning faolligini oshirish, qobiliyatlarining to'laqonli namoyon bo'lishini ta'minlash, ma'naviy-axloqiy va shaxsiy sifatlarini rivojlantirish sanaladi. Shu bilan birga innovatsion xarakterdagi texnologiyalar har bir shaxs uchun tanlash va erkin rivojlanish imkoniyatini yaratishga xizmat qiladi.

Innovatsion harakterga ega pedagogik texnologiyalarning amaliy didaktik va texnik imkoniyatlari haqida so'z yuritish dastlab "innovatsiya" "tushunchasi mohiyatini anglab olishni taqozo etadi.

Lug'aviy jihatdan "innovatsiya" ("innovation") tushunchasi ingliz tilidan tarjima qilinganda "yangilik yaratish" degan ma'noni anglatadi. Mazmunan esa tushuncha negizida "innovatsiya" tushunchasi muayyan tizimining ichki tuzilishini o'zgartirishga qaratilgan faoliyatni ifodalaydi.

Darhaqiqat, innovatsiya (yangi) lotin tilida 17-asrning o'rtalarida paydo bo'lgan va ma'lum bir sohaga yangining kirishi, unga implantatsiyasi va bu sohada butun bir qator o'zgarishlarning paydo

bo'lishini anglatadi. Bu shuni anglatadiki, innovatsiya, bir tomondan, yangilik yaratish, amalga oshirish, amalga oshirish jarayoni bo'lsa, ikkinchi tomondan, u umuman ob'ekt emas, balki yangilikni ma'lum bir ijtimoiy amaliyotga aylantirish faoliyatidir.

Innovatsiyaning asosiy ko'rinishlari quyidagilardan iborat:

- yangi g'oyalalar;
- tizim yoki faoliyat yo'nalishini o'zgartirishga qaratilgan aniq maqsadlar;
- noan'anaviy yondashuvlar;
- odatiy bo'lmagan tashabbuslar;
- ilg'or ish uslublari.

Ta'lim innovatsiyalari - uzluksiz ta'lim sohasi yoki o'quv jarayonida mavjud muammoni yangicha yondashuv asosida yechish maqsadida qo'llanilib, avvalgidan ancha samarali natijani kafolatlay oladigan shakl, metod va texnologiyalar.

Barcha sohalarda bo'lgani kabi ta'limda ham "novatsiya", "innovatsiya" hamda ularning mohiyatini ifodalovchi faoliyat to'g'risida so'z yuritiladi.

Agar faoliyat qisqa muddatli, yaxlit tizim xususiyatiga ega bo'lib, faqatgina tizimdagi ayrim elementlarni o'zgartirishga xizmat qilsa u novatsiya (yangilanish) deb yuritiladi. Bordi-yu faoliyat ma'lum konseptual yondashuv asosida amalga oshirilib, uning natijasi muayyan tizimning rivojlanishiga yoki uni tubdan o'zgartirishga xizmat qilsa, u holda u innovatsiya (yangilik kiritish) deb ataladi.

Ta'lim innovatsiyalari quyidagi o'zgarishlarni olib keladi:

- pedagogik tizimning taomila o'zgarishi;
- o'quv jarayoning o'zgarishi;
- pedagogik nazariyaning o'zgarishi;
- o'qituvchi faoliyatining o'zgarishi;
- talaba faoliyatining yangilanishi;
- pedagogik texnologiyaning o'zgarishi;
- ta'lim mazmuning yangilanishi;
- o'qitish shakl, metod va vositalarning o'zgarishi;
- ta'lim tizimi boshqaruvining o'zgarishi;
- ta'lim maqsadi va natijalarning o'zgarishi.

Innovatsion faoliyat – yangi ijtimoiy talablarning an'anaviy me'yorlarga mos kelmasligi yoki yangi shakllanayotgan g'oyalarning mavjud g'oyalarni inkor etish natijasida vujudga keladigan majmualiy muammolarni yechishga qaratilgan faoliyat.

Innovatsion faoliyat o'zining eng to'liq rivojlanishida o'zaro bog'liq bo'lgan ish turlari tizimini o'z ichiga oladi, ularning umumiyliqi haqiqiy innovatsiyalarning paydo bo'lishini ta'minlaydi. Aynan:

- biror narsa qanday bo'lishi mumkinligi ("kashfiyot") va biror narsaning qanday amalga oshirilishi (ixtiro) haqida yangi bilim olishga qaratilgan tadqiqot faoliyati;
- ilmiy bilimlar asosida ma'lum sharoitlarda nima bo'lishi mumkin yoki bo'lishi kerak bo'lgan narsani olish uchun qanday harakat qilish kerakligi haqidagi maxsus, instrumental va texnologik bilimlarni rivojlantirishga qaratilgan loyiha faoliyati ("innovatsion loyiha");
- ma'lum bir amaliyot sub'ektlarining kasbiy malakasini oshirishga, innovatsion loyihani amaliyotga tatbiq etishi uchun nima va qanday qilish kerakligi haqida har bir shaxsning shaxsiy bilimlarini (tajribasini) shakllantirishga qaratilgan ta'lim faoliyati ("amalga oshirish").

Bugungi kunda "innovatsion ta'lim" nima? - bu o'z-o'zini rivojlantirishga qodir bo'lgan va uning barcha ishtirokchilarining har tomonlama rivojlanishi uchun sharoit yaratadigan ta'lim; shuning uchun asosiy tezis; innovatsion ta'lim ta'limni rivojlantirmoqda va rivojlantirmoqda.

"Innovatsion ta'lim texnologiyasi" nima? Bu o'zaro bog'liq bo'lgan uchta tarkibiy qismdan iborat:

Talabalarga uzatiladigan zamonaviy kontent nafaqat fan bilimlarini rivojlantirishni, balki zamonaviy biznes amaliyotiga mos keladigan kompetentsiyalarni rivojlantirishni o'z ichiga oladi. Ushbu

tarkib yaxshi tuzilgan bo'lishi va zamonaviy aloqa vositalaridan foydalangan holda uzatiladigan multimedia o'quv materiallari shaklida taqdim etilishi kerak.

Zamonaviy o'qitish usullari - bu nafaqat materialni passiv idrok etish, balki o'quvchilarning o'zaro ta'siri va o'quv jarayoniga jalb qilish asosida kompetensiyalarni rivojlantirishning faol usullari.

Masofaviy ta'lim afzalliklaridan samarali foydalanish imkonini beruvchi axborot, texnologik, tashkiliy va kommunikatsiya komponentlarini o'z ichiga olgan zamonaviy ta'lim infratuzilmasi.

Hozirgi vaqtda ta'limda turli xil pedagogik innovatsiyalardan foydalanilmoqda. Bu, birinchi navbatda, muassasaning an'analari va maqomiga bog'liq. Shunga qaramay, quyidagi eng xarakterli innovatsion texnologiyalarni ajratib ko'rsatish mumkin.

Innovatsion faoliyat ilmiy izlanishlar, ishlanmalar yaratish, tajriba-sinov ishlari olib borish, fan-texnika yutuqlaridan foydalanish asosida yangi texnologik jarayon yoki yangi takomillashtirilgan mahsulot yaratishdan iborat.

Pedagogning innovatsion faoliyati: yangilikni qo'llashga tayyorligi; pedagogik yangiliklarni qabul qilishi; novatorlik darajasi; kommunikativ qobiliyatning rivojlanganligi; ijodkorligi bilan belgilanadi. Pedagog qanchalik tajribali, bilimli, notiq bõlsa u talabalarga shunchalik bilim bera oladi va ularni õz mutaxassislik fani bõyicha yangi texnologiyalardan foydalanib, talabalarni qiziqishlari oshiradi.

Mutaxassislik fanlarini õqitishda innovatsion texnologiyadan foydalanib psixologiya fanida talabalar õrtasida eksperiment õtkazdim. Yangi innovatsion texnikadan foydalanish mavzu tushuntirishning samarali usullaridan biri bõldi. Talabalar õrtasida bahs munozara usulida olib borilgan usul yaxshi natija berdi. Talabalar yangicha fikrlash, mavzuning ijobiy yoki salbiy tomonlarini munozara usulida olib borishni õrgandilar. Bu yangi usul orqali talabalarining ongidagi õzlari bilmaydigan qirralarni kashf etdik. Talabalar har bitta muammo haqida chuqur izlanishlar olib bordilar va muammoga yechim topdilar. Biz hattoki, darsga befarq bõlgan talabarni ham õz usullarimizga qiziqтира oldik.

V.Slastenning fikriga ko'ra innovatsion yondashuv: ijodiy faollik; faoliyatga yangilik kiritishga texnologik va metodologik tayyorgarlik; yangicha fikrlash; yuksak muomala madaniyatiga ega bo'lishni ifodalaydi.

Ta'lim innovatsiyalarini pedagogik jarayoniga tatbiq etish bir necha bosqichlarda kechadi. Ular quyidagilar:

1. Muammoni tahlil asosida aniqlash.
2. Mo'ljallanayotgan ta'lim tizimini loyihalash.
3. O'zgarishlar va yangiliklarni rejalashtirish.
4. O'zgarishlarni amalga oshirish.

Pedagoglarning tomonidan innovatsion faoliyat ko'nikma, malakalarini o'zlashtira olishlarida ularning innovatsion yondashuvga ega bo'lishlari talab etiladi. Pedagoglarning zamonaviy innovatsion usullaridan foydalanishlari murakkab jarayonlarni oson yõl bilan hal etish imkonini yaratdi.

Bu jarayon uzluksiz bo'lib, ta'lim uzluksiz tizimida dars berayotgan barcha o'qituvchilarning o'z ustida ishlashi, xorijiy va ilg'or tajribalarni o'rganishi va uni ta'lim jarayoniga tatbiq etishi asosda amalga oshiriladi.

Jumladan, o'quvchilarda kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish jarayoni dastlab umumta'lim maktablarida "Texnologiya" fanini o'qitishda, so'ngra kasb-hunar va oliy ta'lim mutaxassislikka oid fanlarni o'qitish jarayonida amalga oshiriladi. Ushbu jarayonning uzluksizligini ta'minlash ta'lim tizimlari o'rtasida o'zaro uzviylik va izchillilikni ta'minlash masalasini ilgari suradi.

Xulosa, qilib aytadigan bõlsak nafaqat mutaxassislik fanlari balki barcha fanlarda innovatsion texnologiyalardan foydalanish kerak. Har bitta pedagog dars õtishda yangi texnologiyalardan foydalansa, bu talabarga mavzu tushuntirishda juda ham samarali bõladi. Talabalar õzlari qiziqmaydigan mavzuga ham qiziqish bildirishlari mumkin. Bu talabalar uchun mavzu õzlashtirishda ham ancha yuqori yutuqlarni kashf etadi desak, mubolağa bõlmaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ro'ziyeva D., Usmonboyeva M., Holiqova Z. Interfaol metodlar: mohiyati va qo'llanilishi/ Met.qo'll. -Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2013.

2. Modern Innovations, Systems and Technologies" - "Sovremennye innovatsii, sistem i texnologii" (setevoye izdaniye) izdayotsya redaktsiyey OOO "Sibirskiy nauchny tsentr DNIT" s 2021 goda.

3. Azizxodjayeva N.N. Pedagogicheskiye texnologii i pedagogicheskoye masterstvo/ Ucheb. posobiye dlya magistrov vsex spetsialnostey. – Tashkent: TGPU, 2003. – 193s.

4. Raximov O.D., Turgunov O.M. va b. Zamonaviy ta`lim texnologiyalari. /Toshkent, «Fan va texnologiyalar» nashriyoti, 2013y, 170b.

5. Atabayeva K. R. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarning ta`lim-tarbiya jarayonidagi ahamiyati // Molodoy ucheny. — 2017. — №24.1. — S. 7-9.

6. Polat YE.S., Buxarkina M.YU. Sovremennye pedagogicheskiye i informatsionnye texnologii v sisteme obrazovaniya. M.: «Akademiya», 2008